

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА РАДА НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ
УЖГОРОДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАКАРПАТСЬКА УКРАЇНА. ОСІНЬ 1944 РОКУ

Матеріали наукової конференції,
присвяченої 50-річчю визволення Закарпаття
від фашизму та 50-річчю Першого з'їзду
Народних комітетів Закарпатської України

(Ужгород, 18 листопада 1994 р.)

Ужгород
Виробничо-видавничий комбінат "Патент"
1995

16. Болдижар М. Названа праця. – С. 93.
17. Axel Schmidt. Ukraine – Land der Zukunft // Verlag Reimar Hobbing. – Berlin, 1939.
18. ЗОДА, ф.3, оп.2, спр.5, арк.5, 6.
19. Шандор В. Карпатська Україна між двома світовими війнами. – Торонто, 1979. – С. 85.
20. Росоха С. Названа праця. – С. 31–40; Гренджа-Донський Василь. Щоденник. – С. 243–260.
21. Сарвадій Й. Змова проти уряду Карпатської України. – Карпатський Союз, 1984. – С. 26.
22. Стерчо П. Названа праця. – С. 211–212.
23. Сарвадій Й. Названа праця. – С. 30.
24. Божук Г.В., Зілгалов В.О. Репресивні акції проти населення Карпатської України у 30–50-х роках // V Всеукраїнська наукова конференція з історичного краєзнавства. Тези доповідей і повідомлень. – Київ, Кам'янець-Подільський, 1991. – С. 288.

РОМАН ОФІЦІНСЬКИЙ

ПРЕЛЮДІЯ ОСЕНІ 1944 РОКУ (ЛИСТІВКИ ЧАСУ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ)

Пристрасті навколо Карпатської України (як автономної одиниці у складі Чехословацької республіки і як символічно проголошеної держави) не вщухають і досі. А розгорілися вони з новою силою в останні роки, роки краху СРСР і утворення незалежної України. Висловлено чимало строкатих думок.

Оці приведені агітаційні листівки переносять нас на Закарпаття півстолітньої давності. Переносять у вогневицю стинів двох непримирених етнополітичних напрямків – українського (народовецького) і русо/угро/фільського. Боротьба точилася в усіх сферах суспільного життя. Особливо відзначалася "четверта влада" – преса. Проте важлива роль, окрім підривних видань, відводилась і наочній агітації – плакати, листівки, буклети, панно тощо.

Одні листівки – результат діяльності "п'ятої колони", зразки агітаційно-пропагандистської машини провідників русько-угорського колабораціонізму – лідера Автономного Землеробського Союзу Андрія Бродія та керівника Руської Народної Аграрної Партії Степана Фенцика. Їх почерк можна безпохибно визначити за агресивним античеським

запалом, за схилянням перед Будапештом. Комплекс "святостефанської корони" над ними тяжів повсякчас. Тексти цих листівок були співзвучні терористичним акціям союзників – угорських і польських диверсантів 1938–1939 рр. "Хопіться оружжя...!", "кулю им до головы!", "хай живе вільний мадярський Верхній край!" (тобто Закарпаття і південь Словаччини) – стелилося на "язичії" та по-угорськи. До "найвірнішої нації" (русинів) звертався псевдо-Ракоці.

Інтенсивно працював ідеологічний апарат і Карпатської України. Протягом відведеного історією півріччя з-під його пера з'явилася низка талановитих речей. Знайдене нами майстерно відображає почування і настрої доби. Крім того, листівка "Міндент віссо" ("Все назад") вдало обрамлена в народно-пісенну форму. Вона пронизана утопічними сподіванками у прозакарпатоукраїнські сантименти тодішнього канцлера Німеччини Адольфа Гітлера. Він уявлявся тоді єдиним гарантом спокою і порядку в Карпатській Україні перед лицем зовнішньої небезпеки. А карпатські ліси і знамениті поклади солі, на думку безіменного автора, – ті природні багатства, на котрі передусім гострили зуби угорські реваншисти. Окупація стане реальним фактом лише в тому випадку, як переконувала листівка, "коли будуть довбні цвісти". Проте доля вирішила інакше.

Пропоновані листівки, що масово розповсюджувалися на Закарпатті 1938–1939 рр., збереглися у селах Люта Великоберезнянського району (№ 1), Лохово поблизу Мукачеве (№ 2, 3, 4) і Бронька, що на Іршавщині (№ 5). Виготовлені вони друкарнями. Використовувався папір обгорткового типу, в основному жовтих і рожевих відтінків. Формат відповідно (у см) – 12 x 21 (№ 1), 16 x 10 (№ 2, 3, 4) і 10 x 28 (№ 5). Мова – угорська (№ 4), "язичіє" (№ 1), українська за правописом етимологічним (№ 2, 3) і фонетичним (№ 5).

Всі ці листівки – рельєфний відбиток своєї епохи. Це – важливе історичне джерело, яке вже стало предметом спеціального вивчення у загально-теоретичному¹ і конкретно-історичному ключі². Причому кандидат педагогічних наук І.Небесник свою розвідку проілюстрував знахідками, аналогічними нашим (№ 2, 3). Про інші тексти не подано жодних відомостей у відповідних наукових працях.

¹ Слюсаревский М., Федоришин О., Царюк Л. Деякі аспекти використання листівок у передвиборній агітації // Філософська і соціологічна думка [Київ]. – 1992. – № 3. – С. 8–14.

² Небесник І. Русофіли на Закарпатті // Закарпатська правда [Ужгород]. – 1993. – 31 серпня. – С. 2.

ТЕКСТИ ЛИСТІВОК

№ 1.

СЫН ПРОСТОГО НАРОДА ПОБЪДИТЕЛЕМ НАД ПАНАМИ!

Да живет свободный карпаторусский
народ!

Да живет свободная Карпатская Русь!

Да живет премьер-министр
А.Бродий!

Русский Народ!

Панским притъснениям положен
конец. — Простой народ победил. —
Деп. Андрей Бродий стал вождем Кар-
патской Руси. — Сила злобных неприя-
телей нашего народа ослабла. — Востор-
жествовала правда над брехнею и добро
над злом. — Торговли с народом
больше не будет. — Русин уже не
раб. — Дух Куртяка завладел на-
шим краем і ведет нас во главъ с
премьер-министром А.Бродіем к
окончательной побѣдѣ за благо и счастье
русского народа.

Русине!

Стой непоколебимо и стойко на сво-
ем мсть и внимай за голосом твоего
вождя, премьер-министра А.Бродія!
Помни, что больше нѣтъ у тебя чужих
опекунов-туторов! Ты самостоятель-
ный хозяин в своей свободной Карпат-

ской Руси! Теперь ты будешь так жить,
як себѣ сам будешь стелити.

Знай, что цель премьер-министра А.
Бродія — сделать тебя счастливым и
сильным!

Приходи к нему с своими желанія-
ми и требованиями!

Примітка. У тексті оригіналу наприкінці слів, що закінчуються на приголосну, додано ь "твердий знак" (згідно російського дореволюційного правопису).

№ 2.

РУСИНЫ!

Стрясите из себе ярмо чешское!
Домагаймесь повной независимости!
Хопитесь оружія, бо лише так можете
ся выслоболити од Чехов, што вас
придавляють!

№ 3.

[рисопис погруддя]

ФРАНЦ РАКОВЦИ

Русины! Народе ты мой вірный!
Недопушчу, абысь и дальше голодовал!
Не терплю, абысь и дальше бив рабом!
Зброю в руки за хлѣб и слободу!
До пекла с дяблами Чехами!
Где лиш их притисните, кулю им до головы!
Най живе самостойна Русь Карпатська!

№ 4.

Мадяри! Брати і сестри!

Правда перемогла!

Свобода в дорозі!

З малярською любов'ю, з братніми обіймами ідемо!

Торжествуйте і готуйтеся у душі до величної
хвилини!

Мадярські брати і сестри! Хай живе правда!
Хай живе вільний малярський Верхній край!

[переклад з угорської Марини Офіцинської]

№ 5.

"МІНДЕНТ ВІССО..."

Ой повіяв по Карпатах
Та великий вітер,
Брав би маляр Підкарпаття,
Та не дає Гітлер.

Ой не має маляр соли,
Тай не має ліса,
Тому він так просить, плаче,
"міндент, міндент віссо".

Ой не має маляр соли,
Не має й поліна,
Тому йому так забaglось
Нашої країни.

Ой їв маляр двадцять годів
Несолену кашу,
І тому хотів би мати
Солотвину нашу.

Зашуміли у Карпатах
Всі ріки і звори,
Йшов би маляр у Карпати,
У зелені гори.

Знає маляр, що в Карпатах
Добре й легко жив би,
Верг би в горах в річку дрова,
В Малярщині їмів би.

Все добро забрав би маляр,
Та долі водою,
А Русин би запізнався
З новою бідною.

Але тоді маляр прийде
У наші Карпати,
Коли будуть довбні цвісти,
А раки свистати.